

# SPOORZOEKERS

ERFGOEDLEERLIJN VOOR DE BASISCHOLEN IN ALBLASSERWAARD-VIJFHEERENLANDEN

## PROJECTINHOUD

### INLEIDING

In de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden bleek in 2016, bij het overleg met de scholen in de regio in het kader van de voortzetting van Cultuureducatie met Kwaliteit, een grote behoefte aan een erfgoedleerlijn. De scholen vinden het belangrijk dat hun leerlingen kennis maken met de wortels van hun leefomgeving, daarnaar op zoek gaan, deze onderzoeken en deze leren waarderen: is dit erfgoed, waarom of waarom niet? Daaruit is een werkgroep voortgekomen in Zederik, bestaande uit leden van de Historische Vereniging Lexmond - Hei en Boekop, H.V. Ameide-Tienhoven en H.V. Meerkerk, leerkrachten en directeuren van twee christelijke en één openbare school, de bibliotheek, ondergetekende, zijnde projectleider van CmK en kunsthistorica Mariska van Wijnen, woonachtig in Meerkerk en tevens werkzaam als cultuurcoach voor Leerdam. Deze werkgroep heeft onderzocht en in kaart gebracht wat er aan bod moet komen in een dergelijke erfgoedleerlijn.



Met het project ‘Spoorzoekers’ willen we deze leerlijn erfgoed uitwerken in lessen voor de hele regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Dit omdat er nu veel ‘hapsnap’ gebeurt rondom erfgoededucatie, er geen duidelijke doelen aan vast zitten. Ook kennen veel leerkrachten de plaatselijke historie niet, zeker als zij er niet vandaan komen. Deze leerlijn beoogt, dat scholen erfgoededucatie kunnen borgen in hun curriculum en dit integreren in andere vakken, vaak lesvervangend voor bijvoorbeeld een geschiedenis - of aardrijkskundeles. Ook wordt de relatie gelegd met de kunstvakken, waarbij deze helpen om de leerling zich te leren uiten over de waarde van erfgoed.

Het project heeft de naam ‘Spoorzoekers’ gekregen, omdat de leerlingen op zoek gaan naar hun eigen sporen in hun woonomgeving en daarover hun eigen mening leren vormen. ‘Spoorzoekers’ moet aansluiten bij de behoefte van het basisonderwijs en het erfgoed in de verschillende gemeenten. We gaan door op de weg, die we al in Zederik ingeslagen zijn, en blijven werken met groepen van mensen uit het onderwijs,

historische verenigingen, musea, bibliotheek en andere cultuurinstellingen, die betrokken zijn bij erfgoed. Het moeten betekenisvolle lessen zijn, waarbij de leerling het erfgoed daadwerkelijk kan ervaren én onderzoeken en er zijn mening over vormen. Dit via leskisten, interactieve rondleidingen, digitale lesbrieven, etc. Zowel materieel als immaterieel erfgoed komen aan bod met aandacht voor de diversiteit van de leerlingen.

Belangrijke onderwerpen komen hierbij aan bod, namelijk

- ✓ Een bezoek aan de belangrijkste culturele instellingen, zoals Nationaal Glasmuseum, Gorcums Museum en Huis Hamel, Museum De Koperen knop, Werelderfgoed Kinderdijk en Stedelijk Museum Vianen
- ✓ Geschiedenis van de Oude Hollandse Waterlinie en vestingsteden Vianen en Gorinchem
- ✓ Geschiedenis van Leerdam en Hofje van mevrouw Van Aerden
- ✓ De Gouden Eeuw in Gorinchem
- ✓ De bouwstijl en techniek van de boerderijen in Alblasserwaard-Vijfheerenlanden
- ✓ Herdenking van WO II op basis van plaatselijke monumenten (zoals neergestorte Spitfire in Bleskensgraaf) en projecten verbonden aan plaatselijke bekende personen, zoals 'Esther was Joods' en 'Erich und du'.
- ✓ Culturele gewoontes zoals het Paardenfeest in Ameide en in relatie daarmee feesten en gewoonten in andere culturen.

Dit levert een verscheidenheid aan aantrekkelijke werkvormen en lessen op. De lessen worden in een digitale leeromgeving toegankelijk, zodat deze altijd actueel kunnen blijven en leerkrachten de lessen makkelijk kunnen gebruiken.

## PROJECTDOELSTELLING

Het doel is dat aan het einde van de projectperiode 80 % van het het primair onderwijs gebruik maakt of op korte termijn gaat maken van 'Spoorzoekers'. Dit betekent dat jaarlijks 9.500 leerlingen structureel, verspreid door het hele jaar, les krijgen over het erfgoed van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. De scholen tekenen voor deelname een overeenkomst, zodat de leerlijn ook daadwerkelijk geborgd wordt in hun curriculum en reserveren gelden hiervoor vanuit de prestatiebox.

## PROJECTOPZET

In het afgelopen jaar heeft de werkgroep in Zederik de basis neergelegd voor ee erfgoed (zie bijlage 2 t/m 5) Gezamenlijk hebben zij vastgesteld welke onderwerpen er gedurende de schoolloopbaan aan de orde moeten komen. Nu is het zaak om de lesinvulling hiervan rond te maken voor de hele regio Alblasserwaard-Vijfheerenlanden en om deze leerlijn uit te rollen over de hele regio.



Een bezoek aan de boerderij in Hoornaar

Het Nationaal Glasmuseum, als coördinator van Cultuureducatie met Kwaliteit Alblasserwaard Vijfheerenlanden en drie parttime medewerkers educatie en CmK, heeft de regie en schrijft de lessen.

Vijf scholen vormen de samenwerkingspartners. Zij denken mee over de inhoud en opzet van de lessen, draaien testlessen en testen de digitale leeromgeving.

Stichting Boerderij & Erf A.K.V. wordt de vaste partner, aangezien deze contacten heeft in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden met alle historische verenigingen en musea. Zij kijken mee bij de voortgang van het project. Ook wordt met hen een belangrijk lesproject ontwikkeld, de bouwstijlen van de boerderijen in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

Tevens wordt een stuurgroep gevormd, waarin een vertegenwoordiger van de werkgroep, een vertegenwoordiger van St. Boerderij & Erf A.K.V., de directeur van het Nationaal Glasmuseum, één van de projectcoördinatoren en een vertegenwoordiger van Kunstgebouw zitting nemen.

Kunstgebouw, als onze penvoerder voor CmK en het kenniscentrum voor cultuureducatie van Zuid-Holland, is de 'Critical friend'. Drie keer per jaar bekijken zij samen met de stuurgroep de voortgang en of er bijsturing nodig is van de plannen.

## DOELGROEPEN

'Spoorzoekers' is bedoeld voor leerlingen in groep 1 t/m 8 van het primair onderwijs in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

## HET EINDRESULTAAT

Het eindresultaat is een erfgoedleerlijn voor de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, bestaande uit complete, betekenisvolle lessen met gevarieerde werkvormen, zowel in de school als op locatie, voor leerlingen van het basisonderwijs van groep 1 t/m 8. De lessen sluiten aan bij domein 1, 2 en 3 en bij andere programma's zoals KijkKunst | DoeKunst van Kunstgebouw. Het streven is om de lessen zoveel mogelijk integreerbaar te maken in het onderwijs. Lessen zijn dus meestal vervangend voor de lessen uit de gebruikelijke methodes.



Wat vind jij bijzonder in je dorp? Laat het zien in een dichtvenster. Les door vakdocent beeldend Anton Klein en Inge van Wijgerden van Schrijfcreatief

De lessen zijn ondergebracht in een digitale leeromgeving, die voor leerkrachten makkelijk bruikbaar is op school. Met behulp daarvan kunnen zij lessen voorbereiden, die bij externe locaties plaatsvinden. Bij de werkvormen kun je denken aan ontdektochten, kleitegel maken, liedjes instuderen en zingen met bewoners van het verzorgingshuis, koken, memory, bezoek aan de boerderij, van kosteloze materialen een belangrijk gebouw maken enzovoort, GEO-catching in de Grienden, etc.

De lessen op externe locaties worden in samenwerking met deze locaties samengesteld.

Materialen, die vooraf ter beschikking kunnen worden gesteld, zoals lesbrieven, opdrachten e.d. zijn te vinden in de digitale leeromgeving. De leerkracht kan dit op school dan al afdrukken, uitdelen en eventueel toelichten. Daarnaast wordt er gebruik gemaakt van b.v. leskisten.

## GERELATEERDE CURRICULUM

Uitgangspunt voor ‘Spoorzoekers’ is de leerlijn, vastgesteld door de bureaus voor cultuuronderwijs Breda | Cultuurwinkel Breda, ‘s-Hertogenbosch | Bureau Babel, Eindhoven | CultuurStation, Helmond | CultuurContact en Tilburg | Bureau CiST (bijlage1). Hierbij zijn de culturele competenties, receptief, creërend, reflectief en analyserend vermogen de kapstok. De kerndoelen 51 t/m 56 zijn hierin verwerkt. Deze leerlijn is door de werkgroep uitgebreid met een doelstelling rondom onderzoekende vaardigheden. Vervolgens zijn hier onderwerpen bij gezocht uit de directe omgeving van de leerlingen. Dit heeft geleid tot ‘Spoorzoekers’, een leerlijn toegesneden op de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Het resultaat hiervan is te vinden in de bijlagen 2 t/m 5.

De lessen binnen ‘Spoorzoekers’ kunnen meestal lesvervangend worden ingezet in het kader van Schatkist (leerlijn voor groep 1 en 2), geschiedenis, aardrijkskunde, natuur, beeldende vorming en muziekles. De leerlijn vergroot de betekenis van deze vakken omdat aangesloten wordt bij de directe leefomgeving van de leerlingen.

## DUURZAME VERANKERING

‘Spoorzoekers’ wordt opgezet, in samenwerking met leerkrachten en directies, Stichting Boerderij & Erf A.K.V. als partner in het project, historische verenigingen, musea, enzovoort. Het is een echte co-creatie. Hierdoor is het draagvlak groot. Een centrale coördinatie vanuit het Nationaal Glasmuseum draagt zorg voor een goede borging, maar ook continuering van het project na 2022. Het project krijgt een groeimodel, waarbij al gedurende de 3-jarige projecttermijn scholen worden geworven om deel te nemen aan de leerlijn.

Scholen tekenen een samenwerkingsovereenkomst met de gemeenten en het Nationaal Glasmuseum als coördinator, waarin zij toezeggen de leerlijn uit te voeren.



**Hoe zag het dorp er 70 jaar geleden uit? En wat is daarvan over?  
Wat vind je daarvan?**

geven een significante bijdrage voor de vervoerskosten en uitvoering van de lessen aan de scholen vanaf het moment, dat Spoorzoekers wordt uitgerold, van maximaal €24.500,- per jaar.

De cultuurcoaches van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden hebben een actieve rol bij het werven van nieuwe deelnemende scholen voor ‘Spoorzoekers’, het plannen van de lessen en de evaluatie hiervan. Ook onderhouden zij het contact met aanbieders van de lessen, zoals musea, historische verenigingen, etc. Op deze manier worden de scholen ontzorgd, maar wordt ook zorggedragen voor continuering van het project.

Scholen dragen zelf zorg voor de financiering van bezoeken en gastdocenten vanuit de Prestatiebox. De gemeenten

## PROFESSIONALISERING VAN DE DOCENT EN SCHOOL



Watertoren van Meerkerk -  
een belangrijk gebouw -  
ook erfgoed?

Het project ligt in het verlengde van de subsidieregeling Cultuureducatie met Kwaliteit Alblasterwaard-Vijfheerenlanden. Vanuit die regeling wordt de deskundigheidsbevordering geregeld in samenwerking en overleg met Kunstgebouw. Zo worden jaarlijks nieuwe Interne Cultuur Coördinatoren opgeleid, die aanspreekpunt zijn voor de cultuurcoaches.

De leerkrachten krijgen vanuit CmK ook bijscholing op het gebied van erfgoededucatie gedurende het project en deze wordt afgestemd op de behoefte. Omdat CmK al lang loopt en alle scholen hiermee goed bekend zijn, kan maatwerk geleverd worden op het gebied van scholing.

Ook docenten van culturele instellingen krijgen vanuit CmK opleidingen aangeboden om de kwaliteit van hun lessen te verbeteren. Denk daarbij aan Visual Thinking Strategy, 'Van rondleider naar begeleider', procesgerichte didactiek, etc.

## HET DELEN VAN HET VOORBEELDPROJECT

Doordat al gedurende de projectperiode scholen benaderd worden om deel te nemen, vindt er deling plaats van het project. Via het netwerk met Kunstgebouw, onze penvoerder voor CmK en adviseur bij dit project, andere culturele instellingen, zoals het landelijke CmK-netwerk, de Dag van de Cultuureducatie en de verschillende Erfgoedhuizen wordt het project ook als voorbeeld gedeeld naar externe partijen.

## ORGANISATORISCHE WERKWIJZE

### PROJECTSTRUCTUUR

Het Nationaal Glasmuseum, met drie parttime medewerkers voor CmK en educatie, coördineert het project en zorgt voor het grootste deel van de uitvoering. Zij wordt daarbij ondersteund door de cultuurcoaches van Molenlanden, Vijfheerenlanden en Gorinchem, die de eerste contacten leggen met scholen om deel te nemen en het eerste contact leggen met historische verenigingen en musea.

De partnerscholen testen de lessen, evalueren deze en testen de lessen na aanpassing, nogmaals.

Stichting Boerderij & Erf A.K.V. krijgt een bemiddelende rol, omdat zij met alle historische verenigingen en musea in de regio contacten hebben. Zij helpt daarnaast mee met het verzamelen van gegevens en het schrijven van lessen. In het eerste jaar vindt hiermee maandelijks overleg plaats door de coördinatoren van het Nationaal Glasmuseum.

In de werkgroep (zie projectopzet) wordt de voortgang besproken van het project, de opzet van het evaluatieformulier bedacht en een planning gemaakt voor de testlessen. De werkgroep komt twee keer per jaar bij elkaar.



De stuurgroep (zie projectopzet) komt 3x per jaar bij elkaar

Onderstaand overzicht geeft inzicht ten aanzien van de taakverdeling

\*NGM = Nationaal Glasmuseum

Wat?	Wie 1?	Wie 2?	Wie 3?
<b>Coördinatie ontwikkeling lessen</b>	NGM*	cultuurcoaches	St. Boerderij & Erf A.K.V.
<b>Verzamelen benodigde gegevens</b>	NGM	cultuurcoaches	St. Boerderij & Erf A.K.V.
			Historische Verenigingen
			Musea
<b>Schrijven lessen/lesformats</b>	NGM		St. Boerderij & Erfgoed A.K.V.
			Historische Verenigingen
			Musea
<b>Ontwikkelen website</b>	NGM		Externe experts
<b>Vormgeving</b>	NGM		Externe experts
<b>Fotografie</b>	NGM		Externe experts
<b>Invulling website</b>	NGM		
<b>Testdraaien website</b>	NGM		Leerkrachten
<b>Ontwikkeling evaluatieformulier lessen</b>	NGM		
<b>Uitvoering lessen</b>	NGM		Leerkrachten
<b>Aanpassing lesbrieven</b>	NGM		Leerkrachten
<b>Brochures</b>	NGM		Externe experts
<b>Werving nieuwe deelnemende scholen</b>	NGM	Cultuurcoaches	

## PROJECTPLANNING

In het eerste en tweede jaar worden lessen getest en verder verbeterd door de vijf samenwerkingscholen. Scholen, die al in het eerste jaar mee willen doen, kunnen mee gaan testen, maar per lessenserie wordt er nooit meer dan vier keer getest. Tegelijkertijd wordt de digitale leeromgeving gereed gemaakt in de vorm van een website, afgeleid van [www.cultureleankers.nl](http://www.cultureleankers.nl). Deze website vullen met alle lesbrieven is veel werk. Per lessenserie zeker 4 uur.

Vanaf de 2<sup>e</sup> helft van het tweede jaar moet ‘Spoorzoekers’ ook uitvoerbaar zijn door andere scholen. Deze worden vanaf dan geworven door de cultuurcoaches. Hiervoor wordt een brochure ontwikkeld en verspreid.

Aan het einde van het derde jaar wordt het project definitief uitgerold over de gehele regio. Alle scholen en culturele instellingen worden op de hoogte gesteld van de erfgoedleerlijn via een informatieve brochure.

Wat	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3
<b>Ontwikkeling lessen</b>	x		
<b>Ontwikkeling website</b>	x		
<b>Vormgeving</b>	x		
<b>Fotografie</b>	x		
<b>Invulling website</b>	x	x	
<b>Ontwikkeling evaluatieformulier lessen</b>	x		
<b>Pilot uitvoering lessen &amp; aanpassing lesbrieven</b>	x	x	x
<b>Publiciteitskosten: brochure</b>		x	x
<b>Werving van nieuwe deelnemende scholen</b>		x	x

## SAMENVATTING BEGROTING

Vanuit de eigen middelen van de gemeenten wordt € 30.000,- ingebracht. De scholen dragen 300 uren bij in natura à € 60,- per uur, is totaal € 18.000,-. De Stichting Boerderij & Erf A.K.V. draagt 80 uren bij in natura à € 60,- per uur, is totaal € 4.800,-. Dit bedrag wordt vanuit het Fonds voor Cultuurparticipatie aangevuld met € 52.800,-. Totaal is hierdoor € 105.600,- te besteden.

De culturele instellingen ontvangen de testgroepen om niet. Scholen dragen zelf zorg voor vervoer in de testfase. Zodra 'Spoorzoekers' officieel wordt uitgerold en opengesteld wordt voor alle scholen in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, stelt de regio (zoals het er nu naar uitziet) een tegemoetkoming in de vervoerskosten van maximaal € 2,- per leerling per jaar beschikbaar.

De totale personele lasten bedragen € 94.680,-. Daarvan wordt in het eerste jaar € 40.500,- gebruikt, omdat bestaande lessen aangepast/verbeterd en nieuwe lessen ontwikkeld worden. Dit kost naar verhouding de meeste tijd. Ook wordt de digitale leeromgeving (waarbij als basis dient [www.cultureleankers.nl](http://www.cultureleankers.nl)) ontwikkeld en gevuld, zodat deze zo snel mogelijk gebruikt kan worden bij het testen van de lessen. Dit kost veel tijd, omdat iedere lesbrief er ingezet moet worden. Het gaat totaal om 48 lessenseries. Per lessenserie kost het zeker 5 uur om deze op de website te zetten. Vandaar dat hiervoor totaal 240 uren zijn opgevoerd. De totale kosten voor ontwikkeling van de website inclusief vormgeving en fotografie komen totaal op € 12.900,-. Het vullen van de website op € 14.400,-. Het testen van de lessen en de aanpassing van de lesbrieven wordt begroot op € 24.000,-. Dit vindt met name in het eerste en tweede jaar plaats en deels ook nog in het derde.

In de leerlijn zijn enkele leskisten gewenst. Hiervoor is € 2.500,- gereserveerd. Voor publiciteit in de vorm van een brochure voor de scholen over de leerlijn is € 1.880,- gereserveerd.

Deskundigheidsbevordering vindt plaats via Cultuureducatie met Kwaliteit - Alblasserwaard Vijfheerenlanden in samenwerking met Kunstgebouw. Daarom hoeft dit niet in deze begroting te worden opgenomen. Dit vindt immers nog plaats in de projectperiode van CmK, in het eerste en tweede jaar van dit project.

Activiteit/materialen	Uren	Kosten
Aangevraagd subsidiebedrag		€ 52.800,00
Financiële eigen middelen		€ 30.000,00
Bijdragen partners		
St. Boerderij en Erf A.K.V.	80	€ 4.800,00
Scholen	300	€ 18.000,00
<b>Totale baten</b>		<b>€ 105.600,00</b>
<b>PERSONELE LASTEN</b>		
<b><i>Medewerkers culturele instellingen</i></b>		
Subtotaal ontwikkeling lessen	675	€ 40.500,00
Invulling website	240	€ 14.400,00
Ontwikkeling evaluatieformulier lessen	8	€ 480,00
Pilot uitvoering lessen & aanpassing lesbrieven	400	€ 24.000,00
Coördinatiekosten	40	€ 2.400,00
<b><i>Subtotaal medewerkers culturele instellingen</i></b>		<b>€ 81.780,00</b>
<b><i>Overige personele lasten</i></b>		
Ontwikkeling website	166	€ 9.960,00



Vormgeving	20	€	1.200,00
Fotografie	29	€	1.740,00
<b>Subtotaal overige personele lasten</b>		€	12.900,00
<b>SUBTOTAAL PERSONELE LASTEN</b>		€	<b>94.680,00</b>
<b>UITVOERINGSKOSTEN</b>			
<b>Materiaalkosten</b>			
Leskisten met vulling		€	2.500,00
Brochures		€	1.880,00
<b>Subtotaal materiaalkosten</b>		€	4.380,00
<b>SUBTOTAAL UITVOERINGSKOSTEN</b>		€	<b>4.380,00</b>
<b>Algemene bedrijfslasten t.b.v. project</b>			
Kantoorkosten/reiskosten		€	540,00
Onvoorzien		€	6.000,00
<b>TOTAAL</b>		€	<b>105.600,00</b>
<b>Resultaat</b>		€	-

## MONITORING EN EVALUATIE

Per kwartaal wordt bekeken hoe de stand van zaken is en hiervan verslag gedaan in een nieuwsbrief aan de deelnemende partijen. Drie keer per jaar wordt met Kunstgebouw en de stuurgroep de stand van zaken doorgenomen en bekeken of de werkwijze/planning bijgesteld moet worden.

Evaluatie van de lessen vindt plaats via een nog te ontwikkelen evaluatieformulier, dat na uitvoering van iedere les door de leerkracht ingevuld dient te worden. Op grond van de ervaringen wordt de les zo nodig aangepast/verbeterd.

# BIJLAGEN

## BIJLAGE 1

### DOORLOPENDE LEERLIJN ERFGOEDEDUCATIE P. O.

Bron:

De Culturele Ladekast - een doorlopende leerlijn

Zie ook : [https://www.culturealтена.nl/uploads/1419866012\\_CultureleLadekast%20\(DEF\).pdf](https://www.culturealтена.nl/uploads/1419866012_CultureleLadekast%20(DEF).pdf)

Raamwerk doorlopende leerlijn erfgoededucatie				
CULTURELE COMPETENTIES	RECEPTIEF VERMOGEN	CREËREND VERMOGEN	REFLECTIEF VERMOGEN	ANALYSEREND VERMOGEN
Focus	Kunstwerk	(Leerling als) kunstenaar	(Leerling als) publiek	Context
Subdomeinen	Medium & Boodschap	Inspiratie & Vormgeving	Identiteit & Diversiteit	Kunst & Maatschappij
Kerdoelen	PO 56 VO 50 + eindtermen	PO 54 VO 40, 48 + 49 + eindtermen	PO 55 VO 51 + 52 + eindtermen	PO 51, 52 & 53, VO 37 + eindtermen
Uitwerking Primair Onderwijs   erfgoed				
<b>PO Jaar 1+2</b>				
Primair onderwijs	<b>Kerdoel 56</b>	<b>Kerdoel 54</b>	<b>Kerdoel 55</b>	<b>Kerdoel 51, 52 &amp; 53</b>
	De leerling maakt kennis met alledaagse gebruiksvoorwerpen in de klas	De leerling kan zelf verhalen verzinnen bij materieel erfgoed zoals alledaagse gebruiksvoorwerpen	De leerling kan m.b.v. gerichte vragen vertellen over zijn eigen associaties bij alledaagse gebruiksvoorwerpen	De leerling kan de leden van zijn familie benoemen
	De leerling maakt kennis met immaterieel erfgoed zoals (speel) liedjes, oude rijmpjes en oude spelletjes	De leerling kan o.l.v. een docent oude liedjes na- of meezingen	De leerling ervaart gevoelens en fantasieën bij cultureel erfgoed en kan dit m.b.v. de docent verwoorden	De leerling kent de verhalen en gebruiken die horen bij de seizoenen en algemene feestdagen
	De leerling kan met aandacht luisteren naar sprookjes en verhalen uit het verleden	De leerling kan de gebruiken nabootsen die horen bij de seizoenen en algemene feestdagen		
<b>PO Jaar 3+4</b>				
Primair onderwijs	<b>Kerdoel 56</b>	<b>Kerdoel 54</b>	<b>Kerdoel 55</b>	<b>Kerdoel 51, 52 &amp; 53</b>
	De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in de omgeving van de school	De leerling kan cultureel erfgoed in zijn eigen woonomgeving op creatieve wijze in kaart brengen.	De leerling ervaart gevoelens en fantasieën bij cultureel erfgoed en kan dit zelfstandig verwoorden	De leerling kent de eigen geschiedenis en die van zijn familie
	De leerling ervaart de verschillende gewoonten en gebruiken bij bv. feesten	De leerling kan de handelingen die bij verschillende gewoonten en gebruiken horen uitvoeren	De leerling kan een eigen betekenis geven aan de boodschap van het aangeboden erfgoed	De leerling kan begrippen als heden-verleden-toekomst en jong-oud hanteren
	De leerling kan met aandacht luisteren naar verhalen die horen bij voorwerpen en monumenten, gebruiken en gebeurtenissen van vroeger	De leerling kan een verhaal over zichzelf en/of zijn familie vertellen	De leerling leert op een respectvolle manier waardering tonen voor het aangeboden cultureel erfgoed	De leerling kent de relatie tussen vorm en functie van objecten uit de directe omgeving
<b>PO Jaar 5+6</b>				
Primair onderwijs	<b>Kerdoel 56</b>	<b>Kerdoel 54</b>	<b>Kerdoel 55</b>	<b>Kerdoel 51, 52 &amp; 53</b>
	De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in de eigen woonplaats	De leerling kan cultureel erfgoed in zijn eigen woonplaats op creatieve wijze in kaart brengen	De leerling kan benoemen wat hij ervaart bij het zien van cultureel erfgoed	De leerling kan zijn familie, feiten en objecten in de tijd plaatsen
	De leerling maakt kennis met gewoonten en gebruiken, waarden en normen en de omgangsvormen van vroeger en nu.	De leerling kan een vorm van cultureel erfgoed (zoals een oud lied/ kookrecept/gebruiksvoorwerp samen met groepsgenoten uitwerken en vormgeven	De leerling kan eigen associaties bij cultureel erfgoed bespreken in relatie tot thema's	De leerling kent enkele onderwerpen uit de tien tijdsvakken of enkele vensters uit de canon
	De leerling kan met aandacht lezen over verhalen van vroeger.	De leerling kan een gelezen verhaal op kunstzinnige wijze presenteren aan zijn groepsgenoten	De leerling toont respect en waardering voor het cultureel erfgoed en de meningen van anderen	De leerling kan de belangrijkste religies en levensbeschouwingen in Nederland benoemen
<b>PO Jaar 7+8</b>				
Primair onderwijs	<b>Kerdoel 56</b>	<b>Kerdoel 54</b>	<b>Kerdoel 55</b>	<b>Kerdoel 51, 52 &amp; 53</b>
	De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in Nederland	De leerling kan cultureel erfgoed binnen Nederland op creatieve wijze in kaart brengen	De leerling kan een beargumenteerde mening geven over het cultureel erfgoed waarmee hij in aanraking is gekomen	De leerling kan relaties leggen tussen verschillende onderwerpen uit de tijdsvakken of vensters van de canon
	De leerling maakt kennis met gebruiken, gewoonten en rituelen in verschillende tijdsperiodes en in verschillende culturen	De leerling kan een vorm van cultureel erfgoed uit een andere tijd/cultuur uitwerken, vormgeven en presenteren	De leerling kan eigen associaties en ervaringen bij cultureel erfgoed bespreken in relatie tot maatschappelijke kwesties van toen en nu	De leerling kent de 10 tijdsvakken en/of 50 vensters uit de canon
	De leerling kan met aandacht luisteren naar en lezen over verhalen bij voorwerpen, gebruiken en gebeurtenissen uit andere culturen	De leerling kan op kunstzinnige wijze verslag doen van de verhalen die hij heeft gehoord en gelezen over gebeurtenissen uit een andere cultuur		De leerling kan de belangrijkste religies en levensbeschouwingen in de wereld benoemen

## BIJLAGE 2

### ERFGOEDLEERLIJN GROEP 1-2 ALBLASSERWAARD-VIJFHEERENLANDEN

#### VROEGER & NU EN VOORWERPEN

##### DOELSTELLINGEN

- De leerling maakt kennis met alledaagse gebruiksvoorwerpen
- De leerling kan zelf verhalen verzinnen bij materieel erfgoed.
- De leerling kan m.b.v. gerichte vragen vertellen over zijn eigen associaties bij alledaagse voorwerpen.
- De leerling kan de leden van zijn familie benoemen.

---

##### JAAR 1:

1. <http://www.erfgoedleerlijn.nl/groep12.php> - Les 1
2. Familiestamboom maken met foto's van familieleden.
3. Leskist met voorwerpen en kleding van vroeger, samengesteld door Historische Vereniging
4. Tentoonstelling maken van voorwerpen en foto's van opa/oma.

---

##### JAAR 2:

Project 'Dichter in de buurt', aangepast aan de eigen kern.

---

#### GEBOUWEN

##### DOELSTELLINGEN

- De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in de eigen omgeving.
- De leerling kan zelf verhalen verzinnen bij materieel erfgoed.
- De leerling kan m.b.v. gerichte vragen vertellen over zijn eigen associaties bij alledaagse voorwerpen.

---

##### JAAR 1

Project 'Op de toren zit een haan'. Zeeman en de Regt  
Lesmateriaal te verkrijgen via cultuurcoach.

1. Kennismaken met de Gouden Haan
2. Ontdektocht in de school
3. Ontdektocht op het schoolplein



4. Ontdektocht in de buurt
5. Ga op bezoek bij erfgoed in de buurt, per kern uit te werken.
  - Maak bij iedere les minimaal één verrijkingsopdracht.

---

## JAAR 2

1. Project 'Mijn wereld', les groep 1-2 - Wat zie je als je door je raam kijkt - teken dit op een kleitegel.
2. Op bezoek bij biologische boerderij of fruitteiler, daarna taart/koekjes of andere gerechten maken met de producten van de boer/fruitteler.

## FEESTEN & GEWOONTEN

---

### DOELSTELLINGEN

- De leerling maakt kennis met immaterieel erfgoed, zoals liedjes, oude rijmpjes en oude spelletjes.
- De leerling ervaart gevoelens en fantasieën bij immaterieel erfgoed.
- De leerling kent de verhalen en gebruiken die horen bij de seizoenen en algemene feestdagen

---

### JAAR 1

1. <http://www.erfgoedleerlijn.nl/groep12.php> les 3 – Liedjes van vroeger  
TIP: Liedjes instuderen uit Boek: In Holland staat een huis  
Aan te schaffen via [https://www.bol.com/nl/p/in-holland-staat-een-huis/9200000046155032/?Referrer=ADVNLGOO002008L-G-36582065021-S-375600060643-9200000046155032&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW\\_To-98RgQuCJzyJXID5sROXjDH4Z672DTnPzHEdYsnj28-e023GtY2PEaAtMaEALw\\_wcB](https://www.bol.com/nl/p/in-holland-staat-een-huis/9200000046155032/?Referrer=ADVNLGOO002008L-G-36582065021-S-375600060643-9200000046155032&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW_To-98RgQuCJzyJXID5sROXjDH4Z672DTnPzHEdYsnj28-e023GtY2PEaAtMaEALw_wcB)
2. Een klassiek verhaal voorlezen uit 'Het verhaal vertelt...' van Arend van Dam en daar een tekenopdracht als verwerking bij geven of het verhaal samen naspelen. Maak een keuze uit de Dierenverhalen.  
Het boek is aan te schaffen via: [https://www.bol.com/nl/p/het-verhaal-vertelt/9200000040709999/?Referrer=ADVNLGOO002008J-RSUFTBP2RVCi4-226740458382&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW\\_To9L2CCA4bL0IsRRiGBWvtXlARLqkQGkSkUx\\_5FNY6CY2sef2MX5rHsaAuRSEALw\\_wcB](https://www.bol.com/nl/p/het-verhaal-vertelt/9200000040709999/?Referrer=ADVNLGOO002008J-RSUFTBP2RVCi4-226740458382&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW_To9L2CCA4bL0IsRRiGBWvtXlARLqkQGkSkUx_5FNY6CY2sef2MX5rHsaAuRSEALw_wcB)
3. Liedjes van feestdagen oefenen in de weken voor de feestdagen en op de betreffende dagen zingen.



4. Bekende verhalen over de feestdagen vertellen/voorlezen, bijvoorbeeld uit 'In Holland staat een huis'.
5. Oude liedjes zingen met bewoners van het plaatselijke verzorgingshuis, om op deze manier te ervaren wat die liedjes met de bewoners doen, wat voor betekenis deze hebben, waarom het voor hen erfgoed is. Zou het ook erfgoed voor de leerlingen zelf kunnen worden? Wat is daarvoor nodig. Welke liedjes zouden zij nog zingen, denken ze, als zij oud zijn?  
*Deze activiteit eventueel combineren met activiteit 3.*

---

## JAAR 2

1. <http://www.erfgoedleerlijn.nl/assets/downloads/Erfgoedleerlijn-gr12-handleiding.pdf> - Les 4, vanaf pg. 16  
*Deze les kan gecombineerd worden met activiteit 4, spelletjesdag met ouderen.*
2. Beeldende opdracht rondom feesten als Paardenmarkt, Koningsdag en andere plaatselijke feesten  
Per kern te maken door een plaatselijke beeldend kunstenaar.
3. Koken met kleuters, gezamenlijke maaltijd gebruiken en daarbij de tafel dekken. Eventueel combineren met Nationale Pannenkoekendag. <https://www.pannenkoekdag.nl/>  
*Deze les kan eventueel gecombineerd worden met activiteit 4.*
4. Spelletjesdag met oude spelletjes samen met bewoners van het plaatselijke verzorgingshuis. Zie <http://www.lagaspellenverhuur.nl/#Start> Ervaren wat deze oude spelletjes doen met oudere mensen, welke betekenis heeft het voor hen. Met elkaar bedenken, waarom ze nu niet meer worden gespeeld. Zijn er spelletjes bij, die de leerlingen zelf ook weer vaak zouden willen doen?



## BIJLAGE 3

### ERFGOEDLEERLIJN GROEP 3-4 ALBLASSERWAARD-VIJFHEERENLANDEN

#### VROEGER & NU - VOORWERPEN

##### DOELSTELLINGEN:

- De leerling kan met aandacht luisteren naar verhalen die horen bij voorwerpen en monumenten, gebruiken en gebeurtenissen van vroeger.
- De leerling kan een verhaal over zichzelf en/of zijn familie vertellen.
- De leerling kent de eigen de eigen geschiedenis en die van zijn familie
- De leerling kan een eigen betekenis geven aan de boodschap van het aangeboden erfgoed.
- De leerling kent de relatie tussen de vorm en de functie van objecten uit de directe omgeving.

##### JAAR 1:

1. <http://www.erfgoedleerlijn.nl/assets/downloads/Erfgoedleerlijn-gr34-handleiding.pdf> Les 1 t/m 4 - les 4 is museum in de klas, zie onderstaande beschrijving in punt 3.
2. Bezoek aan stedelijk museum Vianen: Educatief project 'Op stap met Jet en Jan, jong in 1910'
3. Museum in de klas maken van gebruiks- en bewaarvoorwerpen en de verhalen daarbij laten vertellen door de leerling, eventueel samen met opa/oma.

##### JAAR 2:

Project 'Dichter in de buurt', aangepast aan de eigen kern:

1. Bezoek aan boerderij met allerlei oude voorwerpen in het interieur ( met St. Boerderij en Erf en Historische Verenigingen geschikte locaties zoeken)
2. Memoryspel spelen met kaartjes met voorwerpen, die in de boerderij te zien waren.
3. Gastdocenten Anton Klein (kunstenaar) & Inge van Wijgerden (docente creatief schrijven) geven een workshop in de klas. Tijdens de workshop Dichtvensters wordt een aanzet gemaakt tot het maken van een persoonlijk kunstwerk n.a.v. de favoriete locaties.

*Combineren met Jaar 2, activiteit 1. uit 'Gebouwen'*

#### GEBOUWEN

##### DOELSTELLINGEN

- De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in de eigen omgeving.



- De leerling kan cultureel erfgoed in zijn eigen omgeving op creatieve wijze in kaart brengen.
- De leerling ervaart gevoelens en fantasieën bij cultureel erfgoed en kan dit zelfstandig verwoorden.
- De leerling kan begrippen als heden-verleden- toekomst en jong-oud hanteren.

---

### JAAR 1

1. Wandeling door het eigen dorp langs bekende gebouwen => wandeling ontwerpen m.b.v. historische verenigingen.
2. Fotoboekje maken van bekende gebouwen zoals ze vroeger waren m.b.v. oude foto's van de Historische Verenigingen en nu zijn.
3. Project 'Mijn wereld', les groep 3-4 - Batik jouw eigen straat.

---

### JAAR 2

1. Bezoek aan de boerderij (zie les 1 t/m 3 van Voorwerpen en Vroeger & nu), daarna een toneelstukje bedenken over een gezin, dat in de boerderij woonde. (invulling nader bedenken)

## FEESTEN & GEWOONTEN

---

### DOELSTELLINGEN

- De leerling ervaart de verschillende gewoonten en gebruiken bij de feesten.
- De leerling kan de handelingen die bij verschillende gewoonten en gebruiken horen uitvoeren.
- De leerling ervaart gevoelens en fantasieën bij immaterieel erfgoed.
- De leerling kent de verhalen en gebruiken die horen bij de seizoenen en algemene feestdagen.

---

### JAAR 1

1. Een klassiek verhaal voorlezen uit 'Het verhaal vertelt...' van Arend van Dam en daar een tekenopdracht als verwerking bij geven of het verhaal samen naspelen. Zelf een verhaal bedenken, dat jij wilt doorgeven aan familie/vriendjes/vriendinnetjes.  
Het boek is aan te schaffen via:  
[https://www.bol.com/nl/p/het-verhaal-vertelt/9200000040709999/?Referrer=ADVNLGOO002008J-RSUFTBP2RVC14-226740458382&gclid=Cj0KCQjAl8rQBRDrARIsAEW\\_To9L2CCA4bL0lsRRiGBWvtxIARLqkQGkSkUx\\_5FNY6CY2sef2MX5rHsaAuRSEALw\\_wcB](https://www.bol.com/nl/p/het-verhaal-vertelt/9200000040709999/?Referrer=ADVNLGOO002008J-RSUFTBP2RVC14-226740458382&gclid=Cj0KCQjAl8rQBRDrARIsAEW_To9L2CCA4bL0lsRRiGBWvtxIARLqkQGkSkUx_5FNY6CY2sef2MX5rHsaAuRSEALw_wcB)
2. Moestuin inrichten en verzorgen a.h.v. lespakket [www.makkelijkemoestuin.nl](http://www.makkelijkemoestuin.nl)



3. Met elkaar een feest organiseren, uitnodiging maken, feestmaal koken van de groente uit de moestuin indien mogelijk, gezamenlijke maaltijd gebruiken en daarbij de tafel feestelijk dekken, je feestelijk kleden, zoals het was in de tijd van opa en oma.

---

## JAAR 2

1. Liedjes van vroeger

TIP: Liedjes instuderen uit Boek: In Holland staat een huis

Aan te schaffen via [https://www.bol.com/nl/p/in-holland-staat-een-huis/9200000046155032/?Referrer=ADVNLGOO002008L-G-36582065021-S-375600060643-9200000046155032&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW\\_To-98RgQuCJzyJXID5sR0XjDH4Z672DTnPzHEdYsnj28-e023GtY2PEaAtMaEALw\\_wcB](https://www.bol.com/nl/p/in-holland-staat-een-huis/9200000046155032/?Referrer=ADVNLGOO002008L-G-36582065021-S-375600060643-9200000046155032&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW_To-98RgQuCJzyJXID5sR0XjDH4Z672DTnPzHEdYsnj28-e023GtY2PEaAtMaEALw_wcB)

2. Schrijf zelf een liedtekstje over jouw woonplaats en componeer er een melodie bij, eventueel onder begeleiding van een vakdocent muziek.
3. Oude liedjes zingen met bewoners van het plaatselijke verzorgingshuis, om op deze manier te ervaren wat deze liedjes voor betekenis hebben voor mensen van die generatie. Wat doen de liedjes met de leerlingen zelf? Wat vinden zij belangrijke liedjes om voor altijd te onthouden? *Deze activiteit eventueel combineren met activiteit 1.*
1. Liedjes van feestdagen oefenen in de weken voor de feestdagen en op de betreffende dagen zingen.
2. Beeldende opdracht rondom feesten als Paardenmarkt, Koningsdag en andere plaatselijke feesten. Per kern te maken door een plaatselijke beeldend kunstenaar.

## BIJLAGE 4

### ERFGOEDLEERLIJN GROEP 5-6 ALBLASSERWAARD-VIJFHEERENLANDEN

#### VROEGER & NU - GEBOUWEN - LANDSCHAP

##### DOELSTELLINGEN:

- De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in de eigen woonplaats.
- De leerling kan een (be-)geleid brononderzoek doen op een fysieke plek en/of door middel van foto's, verhalen-verteller, objecten, ritueel.
- Dit bronnenonderzoek vindt plaats binnen materieel en immaterieel erfgoed en de leerling kan een koppeling maken met thema's uit het leergebied 'Oriëntatie op jezelf en de wereld'.
- De leerling kan cultureel erfgoed in zijn eigen omgeving op creatieve wijze in kaart brengen.
- De leerling kan benoemen wat hij ervaart bij het zien van cultureel erfgoed.
- De leerling kan eigen associaties bij cultureel erfgoed bespreken in relatie tot thema's
- De leerling kan objecten in de tijd plaatsen.
- De leerling kan met aandacht lezen over verhalen van vroeger

##### JAAR 1:

1. Je eigen dorp ontdekken:
  - a. Wandeling door het dorp langs bekende gebouwen en door straten: onderzoek de betekenis van de straatnamen en het wapen van het dorp.
  - b. Bezoek de plaatselijke, historische kerk en laat de kinderen zelf de betekenis ontdekken van de symboliek en bouwstijl. (Historische Vereniging laten bedenken.)
  - c. Breng een bezoek aan een plaatselijke molen. (Laat de kinderen zelf een interview houden met de molenaar.)
  - d. Als verwerking van bovenstaande: Project 'Mijn wereld', les groep 5-6 - Maak van kosteloze materialen een belangrijk gebouw uit je dorp.
2. Streekverhalen vertellen, zoals het verhaal van Wilbert, die op blote voeten van Leerdam naar Meerkerk liep.

##### JAAR 2:

- 1a. Lesproject over de bouwstijlen van de boerderijen in de Alblasserwaard//Vijfheerenlanden i.s.m. Historische Verenigingen. Bestuderen en nabouwen van een model van de eerste boerderijen. (Scheepsmodel; Hist. Vereniging Hoornaar/Noordeloos)
  - Nog te ontwikkelen - doelstellingen t.a.v. doen van bronnenonderzoek in verwerken.
- 1b. Streekverhalen vertellen, zoals het verhaal van Wilbert, die op blote voeten van Leerdam naar Meerkerk liep (Hist. Vereniging Meerkerk), verhaal van Folpert TerLeede (Hofje van mw. Van Aerden)
  - ➔ Verhalen verzamelen via Historische Verenigingen

**VROEGER EN NU: GESCHIEDENIS VAN DE CANONS:** [HTTPS://WWW.ENTOEN.NU/NL/ZUID-HOLLAND/ALBLASSERWAARD-EN-VIJFHEERENLANDEN](https://www.entoen.nu/nl/zuid-holland/alblasserwaard-en-vijfheerenlanden)

---

**DOELSTELLINGEN**

- De leerling kan zijn familie, feiten en objecten in de tijd plaatsen.
- De leerling kan eigen associaties bij cultureel erfgoed bespreken in relatie tot thema's
- De leerling kent enkele onderwerpen uit de tien tijdsvakken of enkele vensters uit de canon.

---

**JAAR 1**

1. Bezoek aan stedelijk museum Vianen: Educatief project 'Middeleeuwse stad' -> lespakket in ontwikkeling
2. Bezoek aan vestingstad Vianen-> stadswandeling met historicus Sander Wassing

---

**JAAR 2**

1. Bezoek aan Glasmuseum/Glasblazerij - leskist voor groep 5-6
2. Bezoek aan Hofje van Mevrouw van Aerden - lespakket rondom Gouden Eeuw

---

**FEESTEN EN GEWOONTEN**

---

**DOELSTELLINGEN**

- De leerling maakt kennis met gewoonten en gebruiken, waarden en normen en de omgangsvormen van vroeger en nu.
- De leerling kan een vorm van cultureel erfgoed (zoals een oud lied/ kookrecept/ gebruiksvoorwerp samen met groepsgenoten uitwerken en vormgeven.
- De leerling toont respect en waardering voor het cultureel erfgoed en de meningen van anderen

---

**JAAR 1**

1. Beeldende opdracht rondom feesten als Paardenmarkt, Koningsdag en andere plaatselijke feesten
2. Moestuin inrichten en verzorgen.

---

**JAAR 2**



1. Met elkaar een feest organiseren, uitnodiging maken, feestmaal koken, gezamenlijke maaltijd gebruiken en daarbij de tafel feestelijk dekken, je feestelijk kleden.
2. Koken met vergeten groenten (indien mogelijk uit eigen moestuin)



## BIJLAGE 5

### ERFGOEDLEERLIJN GROEP 7-8 ALBLASSERWAARD VIJFHHEERENLANDEN

#### GEBOUWEN EN LANDSCHAP

---

#### DOELSTELLINGEN:

- De leerling maakt kennis met materieel erfgoed in Nederland.
- De leerling kan met aandacht luisteren naar en lezen over verhalen bij voorwerpen, gebruiken en gebeurtenissen uit andere culturen.
- De leerling kan informatie onderzoeken die inzicht geeft in historische ontwikkelingen rondom cultureel erfgoed.
- De leerling kan een beargumenteerde mening geven over het cultureel erfgoed, waarmee hij in aanraking is gekomen.
- De leerling kan eigen associaties en ervaringen bij cultureel erfgoed bespreken in relatie tot maatschappelijke kwesties van toen en nu.
- De leerling kan cultureel erfgoed binnen Nederland op creatieve wijze in kaart brengen.
- De leerling kan informatie onderzoeken die inzicht geeft in historische ontwikkelingen rondom cultureel erfgoed.
- De leerling kan eigen associaties en ervaringen bij cultureel erfgoed bespreken in relatie tot maatschappelijke kwesties van toen en nu.

---

#### JAAR 1:

1. Je eigen dorp ontdekken: Project 'Ons dorp' activiteit groep 6-7-8 van HvB: Naamkunde, plattegronden en kaarten, onderzoek van de functie van gebouwen uit Ameide, onderzoek van de geschiedenis van Ameide. -> aanpassen per kern
2. Ontdekkingstocht door de grienden, de wielen, over dijken, langs rivier, etc. - GEO-catching

---

#### JAAR 2:

1. Bezoek een stad met middeleeuwse bouwstijl.
  - a. Bezoek aan de Dom van Utrecht/ stadswandeling door Utrecht met onderzoeksopdracht.  
<https://www.domtoren.nl/nl/groepen/basisonderwijs/noemjemijdom/noem-je-mij-dom-lespakket>En/of
  - b. Bezoek aan Den Bosch combineren met kunstles rondom Jeroen Bosch/ ontdekkingstocht door Den Bosch langs belangrijke gebouwen - Introles door Mariska van Wijnen - 'De stad van Jheronimus Bosch.'
2. Bezoek aan Werelderfgoed Kinderdijk en waterzuivering.
3. Met als verwerking: 'Mijn wereld', les groep 7-8 - Maak een schilderij van een molenlandschap.

VROEGER EN NU: GESCHIEDENIS VAN DE CANONS: [HTTPS://WWW.ENTOEN.NU/NL/ZUID-HOLLAND/ALBLASSERWAARD-EN-VIJFHEERENLANDEN](https://www.entoen.nu/nl/zuid-holland/alblasserwaard-en-vijfheerenlanden)

---

## DOELSTELLINGEN

- De leerling kan relaties leggen tussen verschillende onderwerpen uit de tijdsvakken of vensters van de canons.
- De leerling kent de tien tijdsvakken en/of 50 vensters uit de canon.

---

### JAAR 1

1. Herdenkingslessen rondom WO-II monument in eigen kern.
2. Bezoek aan Glasmuseum/Glasblazerij - leskist voor groep 7-8 in kader van ambachten en kinderarbeid.
3. Waterlinedag rondom OHW i.s.m. Erfgoedhuis, historische verenigingen en Schuttersgilde samen te stellen.

---

### JAAR 2

- 1) Project rondom de Jodenvervolging in WOII
  - a) WO II: 'Esther was Joods' m.b.v. leskoffer en DVD  
of
  - b) 'Erich und du' met aangepaste lesbrief en voorstelling.
- 2) Onderzoeksproject m.b.t. de Gouden Eeuw en belangrijke historische personen uit de canon <https://www.entoen.nu/nl/zuid-holland/alblasserwaard-en-vijfheerenlanden>
  - a) Gorinchem en de Gouden Eeuw - stadswandeling, bezoek aan Gorinchems Museum en Hendrick Hamel Museum.  
i.c.m.
  - b) Onderzoeksproject rondom belangrijke historische personen, zoals Heren van Brederode, Martelaren van Gorcum, Martinus van Barneveldt, etc. in de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden.

---

## FEESTEN EN GEWOONTEN

---

### DOELSTELLINGEN

- De leerling maakt kennis met gebruiken, gewoonten en rituelen in verschillende tijdsperiodes en in verschillende culturen.
- De leerling kan op kunstzinnige wijze verslag doen van de verhalen die hij heeft gehoord en gelezen over gebeurtenissen uit een andere cultuur.



---

### JAAR 1

1. Beeldende opdracht rondom bekende landelijke en plaatselijke feesten, waarin de leerlingen laten zien wat zij vinden van deze feesten.
2. Aan de hand van verhalenbundel “In een land hier ver vandaan...” van Arend van Dam kennis maken met andere culturen en de leerling/leerlingen één cultuur verder laten onderzoeken en er op beeldende of muzikale wijze een verslag van laten doen.

[https://www.bol.com/nl/f/in-een-land-hier-ver-vandaan/35513604/?Referrer=ADVNLGOO002008J-RSUFTBP2RVC14-226740458382&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW\\_To\\_O6LW\\_zQDOx\\_wDAkDihnuUULM-NYVwO7Yyn0k6xzKFwi599x2zAOQaAmNEEALw\\_wcB](https://www.bol.com/nl/f/in-een-land-hier-ver-vandaan/35513604/?Referrer=ADVNLGOO002008J-RSUFTBP2RVC14-226740458382&gclid=Cj0KCQiAl8rQBRDrARIsAEW_To_O6LW_zQDOx_wDAkDihnuUULM-NYVwO7Yyn0k6xzKFwi599x2zAOQaAmNEEALw_wcB)

---

### JAAR 2

- 1) Onderzoek de voedings- en/of feestgewoonten van één andere cultuur.  
[file:///srv-dcfps-01/FolderRedirections\\$/cintha/Downloads/docentenhandleiding7-8web%20\(1\).pdf](file:///srv-dcfps-01/FolderRedirections$/cintha/Downloads/docentenhandleiding7-8web%20(1).pdf)
- 2) Organiseer met elkaar een feest, zoals dit in een andere cultuur wordt gedaan, bijvoorbeeld de cultuur van een klasgenoot of een bewoner uit de eigen kern.